

ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ ҒЫЛЫМ ЖӘНЕ ЖОҒАРЫ БІЛІМ МИНИСТРЛІГІ
Л.Н.ГУМИЛЕВ АТЫНДАҒЫ ЕУРАЗИЯ ҰЛТТЫҚ УНИВЕРСИТЕТІ

Профессор А.А.Молдажанованы еске алуға арналған «XXI ғасырдағы педагогикалық білім беру: басымдықтар мен ізденістер» тақырыбындағы халықаралық ғылыми-практикалық конференция материалдарының

ЖИНАҒЫ
7 - қазан, 2022 ж.

Астана, 2022

ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ ҒЫЛЫМ ЖӘНЕ ЖОҒАРЫ БІЛІМ МИНИСТРЛІГІ
Л.Н.ГУМИЛЕВ АТЫНДАҒЫ ЕУРАЗИЯ ҰЛТТЫҚ УНИВЕРСИТЕТІ

**Профессор А.А.Молдажанованы еске алуға арналған «XXI
ҒАСЫРДАҒЫ ПЕДАГОГИКАЛЫҚ БІЛІМ БЕРУ: БАСЫМДЫҚТАР
МЕН ІЗДЕНІСТЕР» тақырыбындағы Халықаралық ғылыми-
практикалық конференция материалдарының**

ЖИНАҒЫ

7 - қазан, 2022 ж.

СБОРНИК

**материалов Международной научно-практической конференции
«ПЕДАГОГИЧЕСКОЕ ОБРАЗОВАНИЕ В XXI ВЕКЕ: ПРИОРИТЕТЫ И
ПОИСКИ» посвященная памяти профессора А.А.Молдажановой
7-октября, 2022 г.**

COLLECTION

**Collection materials of the International scientific and practical Conference
«PEDAGOGICAL EDUCATION IN THE XXI CENTURY: PRIORITIES AND
SEARCHES» dedicated to the memory of professor A.A.Moldazhanova**

October -7, 2022 y.

Астана, 2022

ӘӨЖ 37.0
ББК 74.00
П 82

Редакция алқасы:

Ж.Д.Курманғалиева - Басқарма мүшесі - Ғылым, коммерциаландыру және интернационалдандыру жөніндегі проректор, **Б.Ж.Сомжүрек** - «Әлеуметтік ғылымдар» факультетінің деканы, **М.П.Асылбекова** - «Педагогика» кафедрасының меңгерушісі, п.ғ.к., профессор м.а.; **Б.П.Сейітқазы** - п.ғ.д., профессор; **Қ.Т.Атемова** - п.ғ.д., профессор; **Т.С.Сламбекова** - п.ғ.к., профессор м.а.; **С.С.Байсарина** - п.ғ.к., доцент; **Н.П.Албытова** - п.ғ.к., профессор м.а.; **Махадиева А.К** - PhD., **Балтабаева Ж.Б.** - магистр, **Қуатов А.К.** - магистр.

ISBN 978-601-337-713-1

Жинақта Л.Н.Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университеті, «Профессор А.А.Молдажанованы еске алуға арналған «XXI ғасырдағы педагогикалық білім беру: басымдықтар мен ізденістер» тақырыбындағы Халықаралық ғылыми-практикалық конференциясының Пленарлық мәжілісінде және «Профессор А.А.Молдажанова және қазақстандық білім беру жүйесінің дамуы», «Білімді ұлт» сапалы білім беру» ұлттық жобаны жүзеге асыру - Жаңа Қазақстанды дамытудағы басым бағыт», «Білім берудің ғаламдық мәселелерін шешуде адами ресурстардың бірігуі» деп аталатын секция жұмыстары бойынша тыңдалған баяндамалар қамтылды. -587 бет.

ӘӨЖ 37.0
ББК 74.00
П 82

ISBN 978-601-337-713-1

«Профессор А.А.Молдажанованы еске алуға арналған «XXI ғасырдағы педагогикалық білім беру: басымдықтар мен ізденістер» тақырыбындағы Халықаралық ғылыми-практикалық конференция.

@Астана, 2022

пайдаланудың мақсаты — міндетті деңгейдегі білімді қалыптастыра отырып, шығармашылық деңгейге жету [6].

Қорытындылай келе, оқыту үрдісіне деген жаңа көзқарас инновациялық оқытуды пайдалану өзіндік ойы бар, зерделі креативті тұлға дамытуға алып келеді.

Әдебиеттер:

1. Богоявленская Д. Б., Сусоколова И. А. К вопросу о дивергентном мышлении // Психологическая наука и образование. № 1. 2006. С. 85-96.
2. Юркевич, В. С. Проблема эмоционального интеллекта / В. С. Юркевич // Вестник практической психологии образования. — 2005. — № 3 (4). — Июль–сентябрь. — с. 4–10.
3. Дьяченко М. И., Кандыбович Л. А. Психологический словарь-справочник. Минск: Харвест, 2004. - 576 с.
4. Якушева С. Д. Основы педагогического мастерства: учебник для студентов сред. Проф. Учеб. Заведений / - 2-е изд., - М. Издательский центр «Академия», 2009 – 256 с.
5. Мукутова Ж. К. Педагогикалық шеберлік пәні бойынша дәрістер, практикалық тапсырмалар, оқу әдістемелік құрал. Көкшетау, 2015. 138 бет.
6. Морозов А. В., Чернилевский Д. В. Креативная педагогика и психология. — М.: Академический проект, 2004. — 256 с.

ӘӨЖ 37.015.3

ОҚУ ОРДАСЫН АУЫСТЫРҒАН ОҚУШЫЛАРДЫҢ МЕКТЕПКЕ БЕЙІМДЕЛУ ПРОЦЕСІ

Ахтанова С.К.

Л.Н.Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университетінің доценті

Нұғымат Ә.С.

Л.Н.Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университетінің 2-курс магистранты

Еліміздің «Жаңа Қазақстан» болып қалыптасуына бағытталған Қазақстан Республикасы Парламенті Мәжілісінің жиынында Мемлекет басшысы Қасым-Жомарт Тоқаев білім саласында жүрген азаматтарға үлкен парыздар жүктеген болатын. Мемлекетіміз егеменді, осы жаңарып келе жатқан қоғамда, білім берудің де нағыз демократиялық принциптері қаланып келеді. Олар, тұлғаның шығармашылық дағдысын қалыптастыруға, қайталанбас даралықты дамытуға негізделген білім беру жүйелері. Елбасы айтқандай, «Елімізді 2050 жылы барысқа айналдыратын күш – мектеп партасында отырған оқушылар мен 15 - 20 жас аралығындағы жастар». Сондықтан жас жеткіншектердің «барысқа» айналар жолында ата-ананың, ұстаздардың, педагог-психологтердің атқаратын міндеті орасан зор.

Ұрпақ тәрбиесі, мемлекет тағдыры туралы айтулы еңбектер жазған ғалым - профессор Б. Кенжебаев: «Бала біздің болашағымыз». Болашағына

немқұрайлы халықтан ештеңе күтуге болмас еді. Осы ретте, қазіргі таңда оқушылардың бейімделуі бірқатар кедергілер мен қиындықтарға толы екендігі зерттеу жұмысының өзектілігі болып табылады.

Білім алушылар оқу ордасын объективті және субъективті себептерге байланысты ауыстыруға мәжбүр болады. Мектепті өзгертудің объективті себептері білім беру жүйесінің құрылымында яғни, оқушылардың абсолютті көпшілігі бір білім деңгейінен екіншісіне көшу, сонымен қатар басқа мектепке ауысуы. Нәтижесінде көптеген оқушылар талапкер дәрежесін алғанға дейін бірнеше рет оқу орнын ауыстыруға мәжбүр.

Субъективті себептер (мысалы, білім сапасы, ұмтылыстар, арнайы оқу қажеттіліктері) кейбір оқушыларды мектепті бірнеше рет ауыстыруға мәжбүр етеді. Сондықтан мектепті өзгерту білім беру саясатының, педагогикалық ғылымның және оқу тәжірибесінің маңызды мәселесі болып табылады. Оны шешуге саясаткерлер, мектеп әкімшілігі, мұғалімдер, әлеуметтік қызметкерлер (әлеуметтік педагогтар), психологтар, студенттер және олардың ата-аналары қызығушылық танытады.

Ғылыми жұмыстарды талдау мектептегі өзгерістерді зерттеудің екі бағыты бар екенін анықтауға мүмкіндік берді:

1. Оқушылардың қиындықтарын анықтауға баса назар аудара отырып, мектепті өзгертудің оқушылардың оқу және әлеуметтік белсенділігіне әсері;

2. Қолайлы мектеп жағдайын жасай отырып, оқушылардың жаңа мектеп жағдайына бейімделуіне ықпал ету стратегиялары.

Осы уақытқа дейін үшінші кезеңге қарағанда, екінші кезеңге көшу кезінде мектептерді өзгерту туралы көбірек зерттеулер жүргізілді. Филип Райс олардың арасында айтарлықтай айырмашылық бар деп санайды. Бұл ауысулар Барбер мен Олсеннің зерттеуінде үшінші кезеңге өту екінші кезеңге қарағанда оңайырақ екенін көрсетеді, өйткені соңғысы жасөспірімдік кезеңдегі қиындықтармен күрделенеді. Сонымен қатар, үшінші кезеңге өткенде (яғни, мектепті екінші рет ауыстыру) оқушылардың біраз тәжірибесі бар. Дегенмен, екінші және үшінші кезеңге көшу кезінде де бейімделу проблемаларының ұқсас топтары және мектепті ауыстырған оқушылардың басынан өткен ерекше қиындықтар анықталған: [2] (Барбер, Олсен, 2004; Фензел, 2000):

1. Академиялық: жоғары оқу жүктемесі, жоғары оқыту стандарттары, нашар бағалар; сынып пен оқу деңгейі неғұрлым жоғары болса, соғұрлым оқушы мен мұғалім арасындағы тікелей байланыс, мұғалімдер мен әкімшілік тарапынан қолдау және жеке көмектің болмауы;

2. Әлеуметтік: құрдастарымен қарым-қатынасы қиындау, мектептегі ұрыс-керіс;

3. Психологиялық: стресс, мазасыздық, күйзеліс, жалғыздық.

Бұдан шығатыны, мектепті өзгерту мен оқудағы сәтсіздіктер арасында тікелей байланыс бар. Дегенмен, мұндай категориялық болжамның шектеулерін көрсететін зерттеулердің саны өсуде. Көптеген оқушылар өздерінің «қалыпты» мектебінде нашар оқуы мүмкін. Мектеп ауыстырған

балалардың арасында сәтті бейімделген және үздік оқушылар да бар. Мектепті бірнеше рет ауыстыратын балалар да өздерінің жас тобындағы балалардың қабілеттілік деңгейіне жетуі мүмкін. Осылайша, мектепті өзгерту өздігінен оқу жетістіктеріне кері әсер етеді деп кесіп айту мүмкін емес.

Оқушылардың осы тәуекелді жеңуге және жаңа мектепке сәтті бейімделуіне көмектесетін факторлар бар екенін мойындай отырып, қауіп факторы ретінде мектептерді өзгерту туралы айту дұрысырақ болар еді. Осылайша, біздің зерттеуіміздің өзектілігі оқу ордасын ауыстыратын оқушылардың қандай қиындықтарға тап болатынын анықтауға емес, олардың жаңа мектепке сәтті бейімделуіне не және қалай көмектесетінін анықтауға бағытталған. Дегенмен, мектептегі өзгерістердің сәттілігін не анықтайтынын анықтау үшін әлі де зерттеулер мен деректер жетіспейді.

Бейімделудің бастапқы кезеңі оқушының жаңа мектепте одан әрі жұмыс істеуі үшін өте маңызды деп айтуға негіз бар.

Бейімделу деп оқушы мен жаңа мектеп ортасы арасындағы қайшылықтарды жеңуге бағытталған үдерісті айтамыз. Бұл процесте психологиялық, әлеуметтік және дидактикалық бейімделу бағыттарын ажыратуға болады. Бейімделу процесінің нәтижесі – оқушы мен мектеп ортасының сапалы өзара әрекеттесуі, қарым-қатынастардың үйлесімділігі, қалыптасқан тепе-теңдік. Бұл үйлесімділікке жету үшін оқушының да, мектептің де біртұтас күш-жігері маңызды. Оқушы өзінің мінезі мен талабына, сондай-ақ жаңа ортаға сәйкес келетін жаңа рөлді қабылдауы керек. Керісінше, бұл талаптар анық, түсінікті, қолжетімді нысанда көрсетілуі және кемелденген тұлғаның дербестігі мен қадір-қасиетін қорғауы керек. Жаңа мектеп жағдайында бейімделуді бағалау кезінде процестің аспектілерін, жағдайларын және нәтижелерін ажыратуға болады. Мұғалімдердің мінез-құлқы оқушылардың жаңа мектепке бейімделуіне және оның нәтижесіне тікелей әсер етеді (ол үшін қажетті жағдай жасау мектеп әкімшілігіне жүктеледі). Студенттің сәтті бейімделуі оның қажеттіліктерін қаншалықты қанағаттандыра алуынан көрінеді (психологиялық, әлеуметтік, дидактикалық және жаңа ортада). Бұл қажеттіліктер қанағаттандырылса, оқушы өзіне де, басқаларға да қиындық тудырмай жұмыс істейді және оның жаңа мектепке деген оң көзқарасы қалыптасады.

Мектеп ортасындағы өзгерістер оқушыларды жаңа мектепке бейімдеу мәселелерін ішінара түсіндіреді. Мектеп ортасы қолайлы болмаса оқушының қажеттіліктері, оның бейімделуі күрделенеді. Зерттеулер оқушылардың жаңа мектепке сәтті бейімделуі үшін маңызды факторларды анықтады. Бұл оқушылардың қауіпсіздігі, жылы және жағымды орта, басқа жерлерде микроклимат немесе мектеп этикасы деп аталады.

Бейімделудің сәттілігі және олардың жаңа мектепте одан әрі жұмыс істеуі көбінесе оқушылар мен мұғалімдер арасындағы қарым-қатынасқа байланысты.

Білім ордасына алғашқы қадам басушылар жаңа мектепке сәтті бейімделеді, мектепті өзгертудің жағымсыз салдарын жеңеді, бұл кезде

мұғалімдердің мінез-құлқы мынадай сипаттамаларға ие болады: мұғалімдер қызығушылық танытады, оқушыларға қамқорлық жасайды, олардың күш-жігерін бағалайды, тыңдайды, оларды оқуға белсенді қатыстырады, студенттер мұғалімдердің қолдауын сезінеді, жеке көмек ала алады.

Оқушыларды жаңа мектепке бейімдеудегі мұғалім мінез-құлқының өте маңызды көрсеткіші оқушыларға мектепті ауыстырғаннан кейін оқушылардың оқуындағы, жеке және тұлғааралық қарым-қатынасындағы көптеген өзгерістерді түсінуге көмектесу болып табылады. Оқушылардың мұғалімдерден алатын көмегін қалай бағалайтынына сүйене отырып, көптеген басқа айнымалылардың көрсеткіштерін болжауға болады: оқушылардың психологиялық жағдайы (өзін-өзі бағалау, депрессия), тұлғааралық қарым-қатынастар (мұғалімдермен, құрдастарымен, бұзықтыққа бейім оқушылармен қарым-қатынас, бала мен ата-ана арасындағы мәселелер). Жаңа мектепте мұғалімдерге қолдау неғұрлым жоғары болса, онда оқушылар соғұрлым жақсы жұмыс істейді (жоғары сынып, мұғалімдермен және құрдастарымен жақсы қарым-қатынаста болады).

Дегенмен, мұғалімдерді қолдау түсінігі онша жақсы анықталмаған. Мысалы, бірінші, екінші және үшінші кезеңде оқушыларды қолдауға арналған мұғалімдердің қажеттіліктері арасында қандай айырмашылық бар екені анық емес. Бұл қолдаудың қандай да бір түрі мектеп ауыстыратын барлық оқушылар үшін үлкен маңызға ие деп болжауға болады. Мысалы, Филип Райстың пікірінше, ауысу кезінде оқушылардың академиялық талаптарын төмендету оң әсер етеді. Дегенмен, мұғалімдердің білім беруі мен әртүрлі деңгейдегі оқушыларға қажет болатын қолдауы арасында айырмашылықтар болуы мүмкін. Мұнда үшінші кезеңдегі көшуде оқушыларға пәндерді таңдауда көбірек еркіндік беріледі, бұл мұғалімдер балаларға қолдау бермесе және олардың ата-аналарына көмек қажет болса, олардың оқу үлгеріміне кері әсер етеді.

Жүргізілген талдау жаңа мектеп жағдайында мектепті өзгерткен оқушылардың бейімделуінің табыстылығын мұғалімдер анықтайды деген қорытынды жасауға мүмкіндік береді.

Оқушы мен мектеп ортасы арасындағы қарым-қатынаста үйлесімділікке жету үшін жақсы қарым-қатынастың ұйытқысы – мұғалім.

Жаңа мектептегі бейімделуді зерттеу әдетте мектеп ауыстырған оқушылардың субъективті тәжірибесін талдауға негізделеді. Дегенмен, ата-аналардың мұғалімнің жаңа оқушылармен мінез-құлқы және оның жаңа мектептегі оқушылардың әл-ауқатына қалай әсер ететіні туралы пікірлері туралы өте аз зерттеулер жүргізілді. Зерттеулер көрсеткендей, мектептің микроклиматы туралы ақпарат ата-аналар үшін әлдеқайда маңызды, яғни мектеп жаңа студенттерді қалай қабылдайды, ол академиялық нәтижелер туралы емес, қандай қолдау көрсетеді барлығы маңызды.

Қолайлы үй ортасы мектепке сәтті бейімделу ықтималдығын арттырады.

Сыныптан тыс іс-шараларда (мәдени-спорттық іс-шаралар, жобалар) балалармен бірге оқушының жаңа мектепке сәтті бейімделуі үшін үлкен

маңызға ие болды. Бұл көрсеткіш, мүмкін, балалар мен ата-аналар арасындағы қарым-қатынастың сапасын дәл көрсетеді. Дегенмен, орта және жоғары сыныптарда ата-аналармен тығыз жұмыс істеу көбінесе жеткіліксіз.

Жаңа мектепте бейімделу кезеңінде оқушылар тарапынан мұғалімдер де, ата-аналар да көбірек тәуелсіздік күтеді. Сол сияқты ата-аналар мұғалімнің мінез-құлқының оқушының бейімделуіне оң әсерін күшейте алады, бірақ бұл әлі зерттелген жоқ. Бұл сондай-ақ Андерсон, Джейкобс, Шрамм және Сплитгербердің мектепті сәтті ауыстыруға арналған ұсыныстарында көрсетілген.

Ғылыми әдебиеттерді талдау зерттеуге әкелді, оның объектісі мектепті өзгерткен оқушылардың бейімделуі мен мұғалімдердің мінез-құлқы арасындағы байланыс болды. Мақсаты – мектеп ауыстырған оқушылардың бейімделуі мен мұғалімдердің мінез-құлқы арасындағы байланысты ашу. Осы жалпы мақсатқа жету үшін келесі ішкі сұрақтарға жауап беру орынды деп есептелді:

- Мектепті сәтті ауыстырған оқушылар бірінші жылы жаңа мектепке қалай бейімделеді?

- Мұғалімдердің мінез-құлқы мектеп ауыстыратын оқушылардың жетістігіне әсер ете ме? Мұғалімдердің мінез-құлқының қандай ерекшеліктері оқушылардың бейімделуінің сәтті болуына көбірек әсер етеді? Оқушылардың бейімделу табысына мұғалімдердің мінез-құлқының әсері оқушылардың жынысына, мектепті ауыстыру жиілігіне, оқу орталығына, елді мекеннің түріне, мектеп түріне байланысты ма?

- Басқа мектепке ауысатын оқушыларға мұғалімнің мінез-құлқындағы айырмашылықтар оқу орталығына, мектеп түріне, елді мекен түріне байланысты ма?

Қорыта келе, оқушыны жаңа мектепке бейімдеу процесінде оқушы мен мектеп ортасы арасында оқушының өзекті психологиялық, әлеуметтік және академиялық қажеттіліктерін қанағаттандыратын тепе-теңдік орнатылады. Оқушылардың жаңа мектепке бейімделуінің негізгі көрсеткіштері олардың мектептің өзгеруіне қанағаттануы және мектеп ауысқаннан кейінгі әл-ауқаты екені анықталды. Оқушылар мектептің өзгеруіне қаншалықты қанағаттанса және жаңа мектепте өздерінің әл-ауқатына қаншалықты жоғары баға берсе, соғұрлым олардың мектепке бейімделуі сәтті болады. Ата-аналардың жаңа мектепке қанағаттануы олардың жаңа мектепте балаларының әл-ауқатына деген көзқарасымен байланысты: жаңа мектепте балаларының әл-ауқаты жақсарды деп есептейтін ата-аналар жаңа мектепке риза болады. Айта кету керек, оқушылар мен олардың ата-аналарының жаңа мектеп туралы пікірлері әдетте өте ұқсас.

Жаңа мектепте оқушылардың сәтті бейімделуінің әлсіз тенденциясы белгіленді, оның көрсеткіштері 5-8 сыныптарда ең төмен, 11-12 және 1-4 сыныптарда сәл жоғары, ал 9-10 сыныптарда ең жоғары. Дегенмен, төрт орталықтың барлығында оқушылардың жаңа мектепке бейімделуіндегі

айырмашылықтары онша көп емес. Жынысы бойынша ұлдардың жаңа мектепке бейімделу көрсеткіштері жоғары.

Зерттеуде көрсеткендей, оқушылардың жаңа мектепке бейімделуіне оң әсер ететін елеулі фактор мұғалімдердің даралығы болып табылады.

Әдебиеттер:

- 1.Андерсон Л., Джейкобс В., Шрамм С. және Ф. Сплиттгербер, мектептегі өзгерістер: соңы немесе жаңа бастамасы? // Білім беруді зерттеудің Халықаралық журналы. 2000, 33, б.325-339.
- 2.Барбер Б. К., Олсен Дж. А. орта және орта мектепке ауысуды бағалау // жасөспірімдерді зерттеу журналы. 2004, 19 Том, 3-30 беттер.
- 3.Фенцель Л.М. Жаһандық өзін-өзі бағалаудың өзгеруі: орта мектепке көшу кезіндегі жаһандық өзін-өзі бағалау мен стресстің өзгеруін проспективті зерттеу // ерте жастар журналы. 2000, 20-Том (1), 93-116 беттер.
- 4.Феррайоло К., Хесс Ф., Маранто Р., Миллиман С. Мұғалімдердің қарым-қатынасы және мектепті таңдаудың сәттілігі // саяси зерттеулер журналы. 2004, 32-Том(2), 209-222 беттер.
- 5.Фоулер Ф.: мектеп таңдау туралы үлкен пікірталас. Есептеу орталығы. 2002 жыл қыркүйек / қазан, 76-Том, 1 шығарылымы, 4-8-бет.
- 6.Харди к. Л., Буковски В. М., Сиппола л. к. орта мектепке көшу кезінде құрдастарымен қарым-қатынастағы тұрақтылық пен өзгерістер // ерте жасөспірімдер журналы. 2002, 22-Том, мамыр, 117-142 беттер.

УДК 378.1

К ВОПРОСУ ПРОФЕССИОНАЛЬНОГО САМОРАЗВИТИЯ ОБУЧАЮЩИХСЯ В УСЛОВИЯХ ДИСТАНЦИОННОГО ОБУЧЕНИЯ

Аймухамбетов Тимур Талгатович

Магистр, старший преподаватель
ЕНУ имени Л.Н. Гумилева, г. Астана

Калемшарив Балжан

Магистр, старший преподаватель
ЕНУ имени Л.Н. Гумилева, г. Астана

Ерімбет Әлия Тотайқызы

Магистрант
ЕНУ имени Л.Н. Гумилева, г. Астана

В период пандемии учебные заведения вынуждены были перейти на дистанционный формат обучения. Обучение по данному формату раскрывает много положительных возможностей. Леонардо де Винчи утверждал: «Природа так обо всем позаботилась, что повсюду ты находишь, чему учиться» [1, С.2]. Соответственно вынужденная мера позволила нам понять и пересмотреть вопросы обучения, то есть эффективность традиционных методов преподавания. Существует определённый список специальностей, где данный